

‘Heel jammer hoe Frans terrein verliest’

DOCENTEN FRANS OVER DE BELEMMERINGEN BIJ HUN VAK

Het schoolvak Frans verliest terrein.

Onderzoek onder docenten wijst uit waar hem de pijn precies zit.

MARJOLIJN VOOGEL

‘Anno 2014 is het Frans in de wereld nog volop zichtbaar’, aldus Arie Hoeflaak (2015) recentelijk in dit magazine. Hij baseert zich op de Organisation internationale de la Francophonie (OIF), die aantoont dat de positie van het Frans in de wereld zich versterkt, vooral in Afrika (Wolff, 2014). In Europa neemt de taal echter aan belang af en ook in Nederland leert men steeds minder Frans. Het initiatief, afgelopen voorjaar, tot de petitie ‘Roep de afbraak van het onderwijs Frans een halt toe’ is daarbij veelzeggend.

Wat zijn voor docenten Frans nu de belangrijkste belemmeringen die zij bij de uitvoering van hun vak ervaren? De resultaten van een enquête die ik het vorig jaar aan docenten Frans zond, en een vijftientigtal gesprekken met betrokkenen, tonen waar zij problemen ervaren.

Déclin

Zoals in Frankrijk met de regelmaat van de klok een publicatie over *le déclin français* verschijnt, ontstaan in ons land eens in de zoveel tijd protesten tegen de teloorgang van het schoolvak Frans. Met de invoering van de Mammoetwet werd het schoolvak Frans in de onderbouw van

het avo op het nippertje verplicht gesteld, via het fameuze amendement Schuyt*.

Het voorstel tot de Harmonisatiewet bedreigde begin jaren zeventig opnieuw de positie van het vak, dat zou moeten vervallen als verplicht vak voor de brugklassen. Een succesvolle handtekeningenactie en protestbijeenkomst in Den Haag in 1975 leidden ertoe dat het voorstel werd ingetrokken. In de nota ‘Ontwikkelingsplan Voortgezet Onderwijs’ werd in 1979 wederom gemorreld aan het Frans, maar ook dat plan verdween na protesten van tafel. Wel was er in de tussentijd flink aan de lessentabel gesleuteld en waren veel uren verdwenen.

Dat aantal zou nog verder verminderen. Met de invoering van de basisvorming en een groot aantal nieuwe vakken kwam het vak Frans verder onder druk te staan. Ook de invoering van de tweede fase bleek ongunstig. Leerlingen gingen een jaar eerder kiezen of zij al dan niet eindexamen zouden doen in Frans. Het studiehuis bracht in veel gevallen urenvermindering. Frans en Duits werden deelvakken en daarna weer ‘heelvakken’, maar nu wel definitief als keuzevak.

Concurrentie

Niet verbazingwekkend dus, dat docenten Frans vinden dat hun vak onder druk staat. Als grootste belemmering

bij de uitoefening van hun vak zien zij de concurrentie van andere kleine talen, vooral van Duits. Voor leerlingen lijkt de keuze voor Duits in het eindexamenpakket 'veiliger'. Niet alleen denken ze dat ze beter zullen scoren, maar ook speelt mee: als je eindexamen Duits hebt gedaan, spreek je de taal heel aardig. Voor Frans geldt dat niet. Concurrentie voelt men veel minder van het Engels, dat als verplicht vak én kernvak een heel andere status heeft. Engels, zo stelde men, 'is geen vreemde taal meer', terwijl Frans daarentegen 'echt een vreemde taal is geworden'.

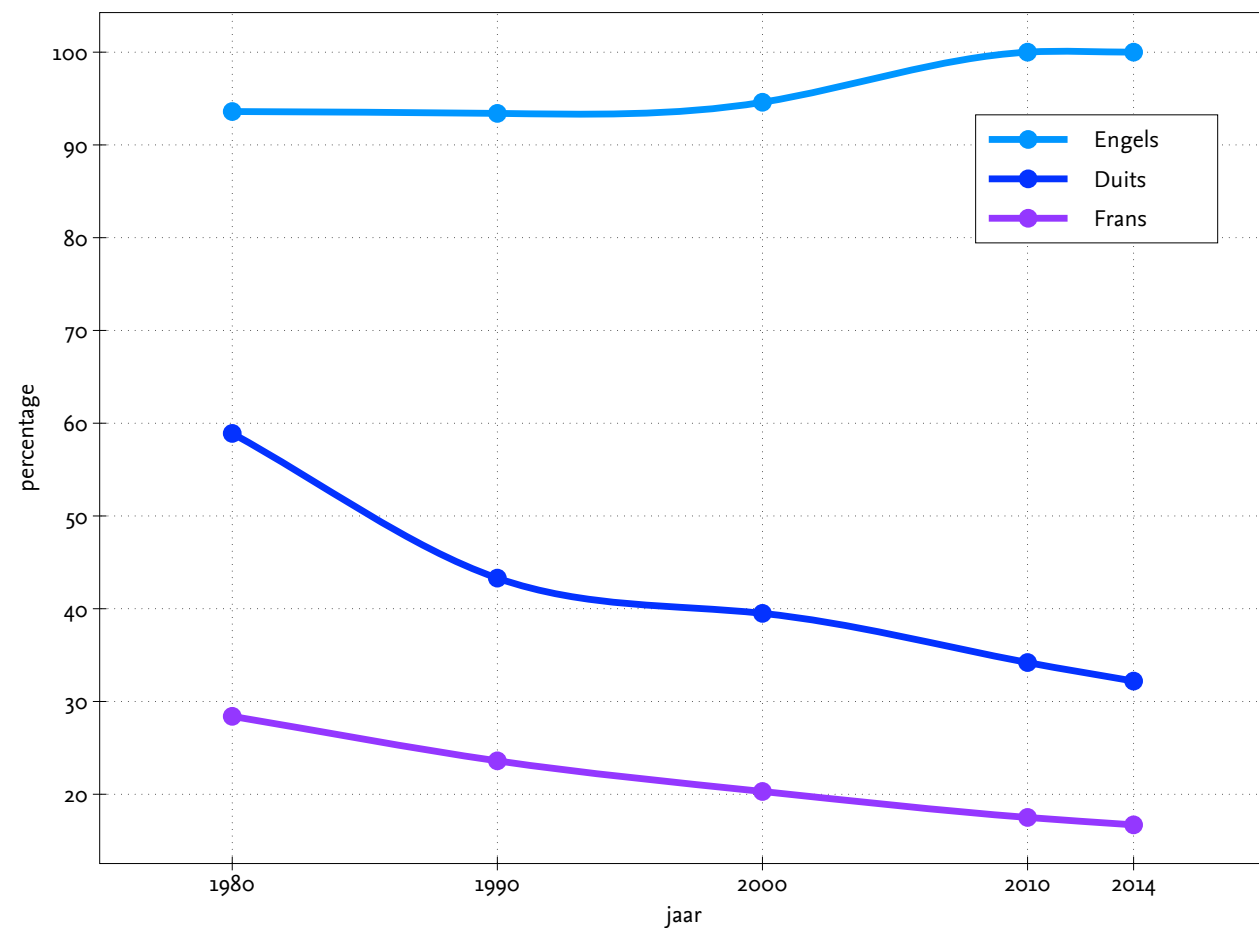
Naast de talenconcurrentie ervaren docenten ook die van de exacte vakken. Een docente en tevens decaan op een school in het midden van het land lichtte haar antwoorden op de enquête toe: 'Leerlingen kiezen minder voor talen, omdat zij vinden dat ze meer hebben aan exacte vakken. Het belang van talenkennis is zó groot, maar "de maatschappij" legt meer nadruk op exacte en

economische vakken.'

Extra druk op het schoolvak Frans ondervinden docenten ook door de toenemende aandacht voor de kernvakken. Zo vertelde een docente verontwaardigd dat zij in de brugklas een uur had moeten inleveren ten gunste van Nederlands: 'Toen ik vroeg wat ze met dat extra uur doen, zeiden ze: een boek lezen. Want met het leesonderwijs gaat het toch zo slecht... Ik moet dus een derde van mijn tijd inleveren opdat leerlingen een boek lezen!'

'Hoeveel uur heb jij?'

Ook het terugdringen van het aantal contacturen in de loop der tijd zag men als een ernstige belemmering. Aangezien schooldirecties vrij zijn in het samenstellen van de lessentabel, verschilt de situatie per school. Docenten wisselen daarom onderling vaak uit 'hoeveel uur' ze hebben, vooral degenen die in de bovenbouw havo en vwo doceren.

Ontwikkeling van het aandeel vo-kandidaten met eindexamen Engels, Duits en Frans. Bron: Cito

'Het belang van talenkennis is zó groot, maar "de maatschappij" legt meer nadruk op exacte en economische vakken'

In het vmbo is de situatie nog nijpender, want daar wordt Frans steeds vaker helemaal uit het curriculum verwijderd. Het sectiebestuur Frans van Levende Talen ontvangt volgens de voorzitter 'zo'n acht keer per jaar' meldingen van docenten Frans die hun vak zien verdwijnen op vmbo, soms ook op havo. Een docente aan een vmbo-school schreef: 'Op mijn school zal het vak Frans volgend jaar helaas niet meer op het rooster staan voor de klassen twee en drie van de theoretische leerweg. Vanaf komend schooljaar geef ik Engels erbij om aan mijn uren te komen. Ik betreur deze beslissing enorm, want mijn hart ligt bij het Frans.' Naar aanleiding van deze situatie schreef docent Camiel van Woerkum begin dit jaar een brandbrief naar het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen waarin hij met klem vroeg de keuze voor Frans bij leerlingen te leggen en het door het SLO en Levende Talen geadviseerde aantal uren om de benodigde taalniveaus voor Frans te behalen, te respecteren.

Vervolgopleidingen

Ook een educatieve uitgever gaf aan de neerwaartse spiraal in het vmbo zorgelijk te vinden. Voorlopig bete-

kent dat zeker niet dat methoden Frans gaan verdwijnen. Maar wie zegt dat de situatie in het mbo geen voorbode is van die in het vmbo? Daar is het Frans namelijk vrijwel helemaal verdwenen, aldus voormalig docent Frank Claessen. Ook hij zag zich in de laatste jaren van zijn docentschap op het mbo gedwongen om, naast het geven van Frans, ook andere lesactiviteiten aan te pakken, omdat er niet voldoende uren meer waren voor zijn vak.

Ook in het hbo verdwijnt het Frans. Begin dit jaar besloot de directie van de laatste hbo-instelling waar Frans nog binnen de richtingen economie en communicatie werd aangeboden, de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, (op de lerarenopleiding na) het vak uit het curriculum te halen. Deze ontwikkelingen hebben gegarandeerd gevolgen, zo gaven de respondenten aan. Immers, wanneer Frans niet in vervolgoedingen wordt vereist, is er geen noodzaak voor leerlingen om er vo-examen in te doen.

Drillen

Een andere belemmering vormt de zware weging van leesvaardigheid in het eindexamencijfer. Die heeft namelijk grote consequenties voor de wijze van onderwijs.

SCHOOLVAK FRANS VERLIEST TERREIN

Het aantal kandidaten dat eindexamen Frans doet in het vo daalt al jaren, evenals overigens dat voor Duits. In 1980 deed 28% van de vo-leerlingen examen Frans, in 2014 was dat 17% (Duits: respectievelijk 59% en 32%). De daling komt vooral voor rekening van het vmbo. Deed in 1980 nog een kleine 25% van de mavokandidaten eindexamen Frans, in 2014 doet nog slechts 6% van de vmbo-leerlingen eindexamen in het Frans.

BELEMMERINGEN EN STIMULANSEN

Vorig jaar ontvingen docenten Frans via verschillende kanalen een enquête waarin zij voor een veertiental punten aan konden geven in hoeverre zij deze als belemmerend of als stimulerend ervaren bij het doceren van Frans. De selectie van punten kwam tot stand na gesprekken met betrokkenen bij het onderwijs van het Frans. De grootste belemmeringen voor docenten zijn: 'de concurrentie van andere talen dan het Engels' (81%); 'de reputatie van het Frans' (74%); 'het aantal contacturen' (69%) en 'de zware weging van leesvaardigheid in het eindexamencijfer' (65%). De belangrijkste stimulanzen zijn: 'Frankrijk is een belangrijk vakantieland' (81%); 'het nut van het Frans' (57%); 'de mogelijkheid om het DELF junior te behalen' (52%).

De kritiek is niet nieuw: spoedig na de invoering van de examens nieuwe stijl, na implementatie van de Mammoetwet, hekelden docenten het onevenredig grote gewicht van het cse-cijfer voor slechts een van de vier taalvaardigheden. Strengere eisen ten aanzien van minimale afwijking tussen het cijfer voor het schoolonderzoek en dat voor het centraal schriftelijk eindexamen zorgen ervoor dat de voorbereiding op het examen nóg nadrukkelijker gericht is op leesvaardigheid.

Het maakt de lessen Frans niet leuker: 'Soms lijkt het of je geen Frans meer geeft, maar alleen maar aan het drillen bent', vertelde een docente, 'om maar die examenteksten tot een goed einde te brengen.' In zijn reactie op de enquête schreef een docent: 'Enerzijds is de verplichte lessentabel losgelaten, waardoor schooldirecties naar eigen inzicht Frans af kunnen schaffen of ontmoedigen, anderzijds is er de verplichting vijftig procent van het eindcijfer te laten bestaan uit slechts

een van de vier vaardigheden. Door deze combinatie van vrijheid en verplichting wordt het onmogelijk gemaakt om het vak Frans in de praktijk goed te leren.'

Leuke dingen

Minder contact met de taal leidt tot een daling van het kennisniveau. Dat is, volgens verschillende docenten, 'enorm verlaagd'. Ook hoorde ik: 'Spreekvaardigheid krijgt weliswaar meer aandacht, maar het algemene niveau gaat erg omlaag.' Eerder concludeerde een medewerkster van het Cito in dit magazine al dat dit het geval is voor luistervaardigheid Frans (Van Til, 2007). Maar ook 'lezen is heel moeilijk voor leerlingen', vinden veel docenten. Het literatuuronderwijs komt daardoor in de verdrukking. En dat is 'frustrerend. Literatuur was destijds voor mij de reden om Frans te gaan studeren. Er hoeft niet zo veel meer aan literatuur te gebeuren. En dat bevreut ik.'

'Soms lijkt het of je geen Frans meer geeft, maar alleen maar aan het drillen bent om maar die examenteksten tot een goed einde te brengen'

Het valt de geïnterviewde educatieve uitgevers op dat docenten Frans zich enorm inzetten om hun vak aantrekkelijk te maken, misschien wel meer dan de collega's van de andere talen. Docenten Frans zijn continu op zoek naar voor de leerlingen aansprekend lesmateriaal. De uitgever van *Grandes Lignes* vertelde dat docenten Frans aan het begin van elk schooljaar vooraan lopen met het activeren van de elektronische licentie bij de methode. Ook docenten zelf benadrukten tijdens de gesprekken dat zij 'hun best moeten doen om het vak leuk te houden'. Maar dat is niet altijd makkelijk, aangezien het juist de 'leuke dingen' zijn die vanwege uren- of soms zelfs kostenreductie als eerste moeten verdwijnen. Voorbeelden van zaken die Frans extra jeu geven zijn naast excursies en uitwisselingen, een mode-, kaas- of filmproject.

Moeilijk

Met veel enthousiasme vertellen docenten over dit soort activiteiten. Wel lijkt het erop alsof de beeldvorming van leerlingen over het Frans mede daardoor, nog vrij traditioneel is en dat docenten sterk gericht zijn op Frankrijk alleen. Een recent onderzoek van uitgeverij Malmberg onder leerlingen bevestigt dat. Terwijl er vanuit Frankrijk juist steeds meer promotie wordt gemaakt voor het Frans als wereldtaal. Ook het Congres Frans in 2014 stond in het teken van *le français à travers le monde*.

Vooraf echter heeft het Frans de reputatie een moeilijk vak te zijn: 'In de brugklas vraag ik altijd wat ze van Frans vinden en dan zeggen ze dat ze het zo'n moeilijke taal vinden.' En dat is onterecht, vinden velen en vaak een vooroordeel dat leerlingen van thuis meekrijgen. Ook horen zij vaak van hun ouders dat Frans niet nuttig is, wat zou kunnen samenhangen met gewijzigde vakantiebestemmingen: 'Vroeger was het een hele tour als je naar Zuid-Frankrijk reed, maar nu ben je in een vloek en een zucht in Abu Dhabi.' Toch vonden de respondenten van de enquête het punt 'Frankrijk is een belangrijk vakantieoord voor leerlingen' de belangrijkste stimulans voor hun vak.

Redding van het Frans

Het blijkt dat de verschillende belemmeringen elkaar versterken. Frans staat onder druk door concurrentie van

andere vakken. Aangezien schoolbesturen een grote vrijheid hebben bij de inrichting van het vak, is het vooral aan docenten zelf om het Frans aantrekkelijk te houden. Dat lukt helaas niet overal. Urenreductie leidt ertoe dat de lessen moeten worden beperkt tot het allernoodzakelijkste. Ook het kennisniveau daalt. Allemaal zaken waardoor de belangstelling van leerlingen afneemt en de concurrentiestrijd met andere vakken nog feller wordt. Bovendien neemt ook buiten de school de belangstelling voor het Frans af, zoals het rapport van het OIF vermeldt.

Wijzen al deze zaken er niet op dat 'de maatschappij' het Frans inderdaad niet meer nodig acht? Niet helemaal, want in ons land is nog wel degelijk sprake van onderwijsgroei van het Frans: het aantal kandidaten dat opgaat voor het Diplôme d'Études de langue française (DELFL), stijgt nog steeds, in 2015 met vijftien procent ten opzichte van het jaar daarvoor. Veel respondenten op de enquête beschouwen DELFL dan ook als een stimulans bij het uitoefenen van hun vak. Aangezien het DELFL én een internationaal erkend certificaat is, én voor alle vier de taalvaardigheden aantoont wat het niveau van de houder is, heeft dit diploma meer waarde voor leerlingen en hun ouders dan een cijfer voor Frans op het cse. Want een DELFL-certificaat 'zegt veel meer dan een acht voor Frans'.

Noot

* Een van de laatst aangenomen amendementen op de Mammoetwet was dat van afgevaardigde Schuyt (KVP). Er werd mee vastgelegd dat in het eerste leerjaar van avo twee moderne vreemde talen verplicht zouden zijn, waaronder het Frans. Zo kwam er een lbo zonder Frans en een avo met Frans, dit tegen de bedoeling van onderwijsminister Cals, aangezien het indruiste tegen het 'uniformiteitsbeginsel'.

LITERATUUR

Hoeflaak, A. (2015). Francophonie, francophilie en francophilofonie anno 2015. *Levende Talen Magazine*, 102(3), 10-13.
Til, A. van. (2007). Het niveau van de luistervaardigheid in de moderne talen door de jaren heen. *Levende Talen Magazine*, 94(3), 5-9.
Wolff, A. (Red.). (2014). *La langue française dans le monde 2014*. Parijs: Organisation internationale de la Francophonie.

OVERIGE BRONNEN

Chaffel, A. (2013). *Le déclin français: Mythe ou réalité?* Parijs: Bréal.
Daniëls, J. (2000a). Van Mammoetwet tot Basisvorming: 'Gelijke kansen' blijven een illusie. *Levende Talen Magazine*, 87(5), 17-19.
Daniëls, J. (2000b). Van Mammoetwet tot Basisvorming: Van kwaad tot erger? *Levende Talen Magazine*, 87(4), 17-18.
Onderwijsraad. (2008). *Vreemde talen in het onderwijs*. Den Haag: Auteur.